

Наукові перспективи
Видавнича група

ISSN (print) 2708-7530

DOI: 10.52058/2708-7530-2025-4(58)

НАУКОВІ ПЕРСПЕКТИВИ

СЕРІЯ: "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ", СЕРІЯ: "ПРАВО",
СЕРІЯ: "ЕКОНОМІКА", СЕРІЯ: "ПЕДАГОГІКА",
СЕРІЯ: "ПСИХОЛОГІЯ", СЕРІЯ: "МЕДИЦИНА"

Миру нашій Україні

Випуск 4(58)

2025

Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління

Асоціація науковців України

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

Наукові перспективи

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»)*

Випуск № 4(58) 2025

Київ – 2025

Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration

Association of Scientists of Ukraine

within the work of the Publishing Group "Scientific Perspectives"

Scientific Perspectives

*(Series "Public Administration", Series "Law", Series "Economics",
Series "Medicine", Series "Pedagogy", Series "Psychology")*

Issue № 4(58) 2025

Kyiv – 2025

ISSN (print) 2708-7530

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-4\(58\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-4(58))

Наукові перспективи: журнал. 2025. № 4(58) 2025. С.1852

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 24.09.2020 р. № 1188 журналу присвоєно категорію "Б" із галузей науки: державне управління, право та економіка

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології

Рекомендовано до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення від 28.04.2025, № 10/4-25)

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія KB № 24436-14376P від 09.06.2020 р.

Журнал видається за підтримки Міжнародного економічного інституту (Есеніце, Чехія) та КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва"

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні та за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та медицини. Видання розраховано на дослідників, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, магістрів, фахівців-практиків.

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Головний редактор:

Жукова Ірина Віталіївна — кандидат наук з державного управління, доцент, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, Лауреат премії імені Івана Франка у галузі інформаційної діяльності, Лауреат Всеукраїнської премії «Інновація в освіті — 2018», м. Київ, Україна

Заступники Головного редактора:

Янчук Артем Олександрович — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, Заступник керівника Апарата Верховної Ради України (Київ, Україна);

Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, професор, Дійсний член Академії будівництва України, професор кафедри архітектури і просторового планування Національного авіаційного університету (Київ, Україна). Заслужений будівельник України, Почесний працівник будівництва та архітектури, державний службовець 3 рангу (Київ, Україна);

Даций Олександр Іванович — доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Помиткіна Любов Віталіївна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (Київ, Україна);

Макаренко Олександр Миколайович — доктор медичних наук, професор, академік Міжнародної академії освіти та науки, професор кафедри загальномедичних дисциплін Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна).

Редакційна колегія:

Романенко Євген Олександрович — доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, полковник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна);

Арошидзе Паата — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Державного університету імені Шота Руставелі (Грузія);

Ахметова Лайла Сейсембековна — доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО, міжнародної журналістики і медіа в суспільстві факультету журналістики Казахського Національного університету (КазНУ) ім. аль-Фарабі (Казахстан) ;

Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Балахтар Катерина Сергіївна — здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна);

Вашека Тетяна Володимирівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна) ;

Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Сташіца в Пілі (м. Піла, Польща) ;

Вдовіна Олена Олександрівна — кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, Україна);

Гбур Зоряна Володимирівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна) ;

Гвожджевiч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща);

Головач Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Гудзенко Ганна Володимирівна — кандидат медичних наук, асистент кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна);

Гуменникова Тамара Рудольфівна — доктор педагогічних наук, професор, директор Придунайської філії Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Гечбаїя Бадрі Нодаровiч — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія);

Дибкова Людмила Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інформатики та системології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (Київ, Україна)

Дегтяр Андрій Олегович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та підприємництва Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського, Заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна) ;

Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна) ;

Долгова Олена Миколаївна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Журавльова Лариса Петрівна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна) ;

Ічанська Олена Михайлівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Кобець Дмитро Леонтійович - кандидат економічних наук (доктор філософії), доцент Хмельницького національного університету, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування (м. Хмельницький, Україна) ;

Коляденко Ніна Володимирівна — доктор медичних наук, доцент, завідувач кафедри медичної психології Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Кошова Світлана Петрівна — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (Київ, Україна) ;

Лігоцький Анатолій Олексійович — доктор педагогічних наук, професор (Київ, Україна) ;

Лич (Назарук) Оксана Миколаївна — доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Мальцев Дмитро Валерійович — кандидат медичних наук, завідувач лабораторії імунології і молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна) ;

Мельник Володимир Степанович — доктор медичних наук, професор кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №1 (Київ, Україна);

Мідельський Сергій Людвигович — професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан);

Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща);

Мовмига Наталія Євгенівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки праці та навколишнього середовища Національного Технічного Університету «Харківський Політехнічний Інститут» (Харків, Україна);

Мотренко Тимофій Валентинович — доктор філософських наук, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Академік Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна) ;

Нікульчев Микола Олександрович — доктор богословських наук, кандидат філософських наук, професор, доцент кафедри історії та права ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (Покровськ, Донецька область, Україна);

Недбалек Карел — доктор філософії (PhD) в галузі права, доцент, професор Європейського професійного докторату, MBA, адвокат (Чехія) ;

Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна) ;

Носирів Олександр Олександрович — кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельно-ресторанного бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна) ;

Орел Марія Григорівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри аналітичної економіки та природокористування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Київ, Україна) ;

Пархоменко-Кучевіч Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Перестюк Інга Миколаївна — кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Помиткін Едуард Олександрович — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна НАПН України (Київ, Україна);

П'янківська Людмила Володимирівна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення, Державний науково-дослідний інститут МВС України (Київ, Україна);

Радзіховська Наталія Станіславівна — кандидат медичних наук, лікар вищої категорії, завідувач відділенням неврології КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м. Києва", асистент кафедри неврології НМУ імені О.О. Богомольця (Київ, Україна) ;

Савенко Олена Анатоліївна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і права Дніпровського державного аграрно-економічного університету, членкиня громадської наукової організації "Фінансово-економічна наукова рада" (Київ, Україна) ;

Ситник Григорій Петрович — доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна) ;

Стовба Тетяна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та морського права Херсонської державної морської академії (Херсон, Україна);

Тимошенко Наталія Юріївна — кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна);

Титко Анна Василівна — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна) ;

Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна) ;

Хохліна Олена Петрівна — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна) ;

Цимбалюк Руслан Степанович — кандидат медичних наук, доцент кафедри загальної хірургії № 1 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №2 (Київ, Україна) ;

Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна) ;

Шاپовалова Алла Миколаївна - кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії та історії Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (Київ, Україна) ;

Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна) ;

Яковичка Лада Савеліївна — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна).

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

© автори статей, 2025

© Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління, 2025

© Асоціація науковців України, 2025

© Видавнича група «Наукові перспективи», 2025

Лещук Г.В., Андрієшин Р.В. <i>ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРУ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО ІНВЕСТИВАННЯ</i>	721
Лещук Г.В., Савків У.С., Кузьмін Т.Л. <i>ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ ПРИКОРДОННИХ ОБЛАСТЕЙ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ</i>	734
Михайлюта М.Г. <i>СТРАТЕГІЯ МАСШТАБУВАННЯ ОНЛАЙН-БІЗНЕСУ ЗА ДОПОМОГОЮ СЕО-КОПІРАЙТИНГУ</i>	748
Овчарук О.М., Переверзєв О.С. <i>СИНЕРГІЯ ОЦІНКИ ПРАЦІ ТА МОТИВАЦІЇ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ</i>	763
Палига Є.М., Палига І.Є. <i>ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ</i>	773
Параниця Н.В., Мискін Ю.І., Паянок Т.М. <i>ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МАРКЕТИНГУ: НОВА ЕРА КОМУНІКАЦІЙ</i>	788
Перцович Т.О., Григорська Н.М. <i>СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ХХІ СТОЛІТТЯ, НОВІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ</i>	798
Піхоцька О.М., Марків І.М. <i>РОЗВИТОК МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ТА НАПРЯМИ ЇХ РЕФОРМУВАННЯ</i>	810
Сергійчук С.І., Гура О.О. <i>РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ПІДПРИЄМЦІВ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ</i>	822
Станіславик О.В., Коваленко О.М. <i>КОУЧИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ</i>	840
Степаненко Р.Д. <i>ЦИФРОВІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РИЗИКІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ</i>	868
Степаненко С.В. <i>РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ БОРГОВИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В ІНВЕСТИЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЯХ БАНКІВ</i>	885

УДК 336.02:338.2

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-4\(58\)-822-839](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-4(58)-822-839)

Сергійчук Сергій Ілліч кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, тел. (097) 301-13-33, <https://orcid.org/0000-0003-4977-9484>

Гура Олександр Олександрович магістр з менеджменту, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, тел. (099) 763-94-09, <https://orcid.org/0009-0006-9515-0125>

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ПІДПРИЄМЦІВ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Анотація. У статті досліджено актуальність розвитку фінансової грамотності серед українських підприємців. Обґрунтовано, що війна не лише призвела до суттєвих економічних втрат, а й загострила потребу в підвищенні фінансової обізнаності суб'єктів підприємницької діяльності. Зазначено, що ефективне фінансове планування, управління ризиками, залучення фінансових ресурсів та оптимізація витрат є критично важливими навичками для забезпечення стабільності та відновлення бізнесу.

У роботі досліджено міжнародний досвід підвищення фінансової грамотності підприємців, що є ключовим чинником сталого розвитку малого та середнього бізнесу, особливо в умовах економічних трансформацій. Успішні практики різних країн демонструють ефективність поєднання освітніх онлайн-платформ, акселераторів та менторських програм, а також державних ініціатив і стратегій, спрямованих на розвиток фінансових навичок підприємців.

Запропоновано комплексний підхід до розвитку фінансової грамотності підприємців, що передбачає поєднання освітніх програм, державної підтримки, співпраці з громадськими організаціями, впровадження цифрових інструментів та адаптацію навчального контенту до умов воєнного часу. Особлива увага приділяється ролі держави у формуванні сприятливого середовища для підвищення фінансової культури, зокрема через податкові стимули, інформаційні кампанії та пільгові кредитні програми. Підкреслюється необхідність інституційної підтримки підприємництва та партнерства між владою, бізнесом та освітніми закладами. Все це дозволить створити стійке середовище для малого та середнього бізнесу, забезпечуючи їм доступ

до навчання, фінансових інструментів та можливостей для відновлення й розвитку. Даний підхід може стати основою для розробки національної стратегії з підвищення фінансової грамотності підприємців, що сприятиме економічній стійкості країни в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Ключові слова: фінансова грамотність підприємців, фінансова освіта, сталий розвиток підприємництва, повоєнне відновлення.

Serhiichuk Serhii Ilyich PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Management, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, tel. (097) 301-13-33, <https://orcid.org/0009-0003-4129-4690>

Gura Oleksandr Oleksandrovych Master of Management, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, tel. (099) 763-94-09, <https://orcid.org/0009-0006-9515-0125>

DEVELOPMENT OF FINANCIAL LITERACY OF ENTREPRENEURS IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECOVERY

Abstract. The article examines the relevance of developing financial literacy among Ukrainian entrepreneurs. It is substantiated that the war not only led to significant economic losses, but also exacerbated the need to increase the financial awareness of business entities. It is noted that effective financial planning, risk management, attraction of financial resources and cost optimization are critical skills for ensuring stability and business recovery.

The paper examines international experience in improving the financial literacy of entrepreneurs, which is a key factor in the sustainable development of small and medium-sized businesses, especially in the context of economic transformation. Successful practices from different countries demonstrate the effectiveness of a combination of online educational platforms, accelerators and mentoring programs, as well as government initiatives and strategies aimed at developing entrepreneurs' financial skills.

The author proposes an integrated approach to the development of financial literacy of entrepreneurs, which involves a combination of educational programs, government support, cooperation with public organizations, the introduction of digital tools and the adaptation of educational content to wartime conditions. Particular attention is paid to the role of the state in creating a favorable environment for improving financial culture, in particular through tax incentives, information campaigns, and preferential loan programs. The need for institutional support for entrepreneurship and partnerships between government, business, and educational institutions is emphasized. All of this will create a sustainable environment for small

and medium-sized businesses, providing them with access to training, financial instruments, and opportunities for recovery and development. This approach can become the basis for developing a national strategy to improve the financial literacy of entrepreneurs, which will contribute to the country's economic sustainability in the context of war and post-war recovery.

Keywords: financial literacy of entrepreneurs, financial education, sustainable development of entrepreneurship, post-war recovery.

Постановка проблеми. Процес повоєнного відновлення економіки України значною мірою залежить від розвитку малого та середнього бізнесу, який є основою економічної стабільності та зростання. Однак сучасні підприємці стикаються з низкою критичних проблем, що ускладнюють ефективне фінансове управління. Основними викликами є обмежений доступ до фінансових ресурсів, нестабільність податкової та кредитної політики, відсутність достатніх знань щодо використання фінансових інструментів, ризик-менеджменту та залучення інвестицій.

Однією з ключових проблем є недостатній рівень фінансової грамотності підприємців, що призводить до неправильного фінансового планування, некоректного розрахунку витрат, неефективного використання кредитних та інвестиційних механізмів. Умови воєнного часу та повоєнної відбудови вимагають нових підходів до управління фінансами, оскільки традиційні методи часто виявляються непридатними у нестабільному економічному середовищі.

Фінансова грамотність підприємців відіграє ключову роль у стійкості та розвитку малого й середнього бізнесу, особливо в умовах повоєнного відновлення економіки. Війна спричинила значні економічні втрати, змінила структуру ринків, створила нові виклики для підприємців, а також загострила потребу у фінансовій адаптації та стабільності. Для забезпечення ефективного відновлення економіки необхідний комплексний підхід до розвитку фінансової грамотності підприємців, що включає освітні ініціативи, доступ до фінансових ресурсів, менторську підтримку, страхові та інвестиційні механізми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-практичним проблемам і дослідженню шляхів розвитку фінансової грамотності населення в умовах війни та повоєнного відновлення національної економіки присвячено роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, цими питаннями займалися: Лавренюк В. В., Лавренюк А. В. (2022), Підвищення фінансової грамотності населення: зарубіжний досвід; Ярова Ю. М. (2024), Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки; Домбровська С. О. (2022) Сучасні методи формування фінансової грамотності населення України; Приказюк Н., Ходаківська Ю. (2023) Цифрова фінансова грамотність:

компоненти та методи підвищення; Дубина М., Тарасенко А., Тарасенко О. (2023), Напрямки підвищення рівня фінансової грамотності домогосподарств в умовах диджиталізації сфери фінансових послуг; Геєнко М., Рибіна Л., Гузенко Т. (2023) Фінансова грамотність та професійний розвиток: ключові компоненти стратегії розвитку кадрового та інтелектуального потенціалу закладами вищої освіти. Так Коваль С. та Мельничук Ю. (2024) у роботі «Фінансова грамотність домогосподарств України: сучасний стан та перспективи підвищення» для покращення фінансової грамотності саме підприємців пропонують: «розроблення та вільного доступу до безкоштовних навчальних та інформаційних матеріалів, проведення тренінгів, інших мотиваційних заходів, спрямованих на підвищення рівня фінансової грамотності підприємців; підвищення рівня знань молоді для формування їх підприємницьких навичок, виховання економічно обізнаних, підготовлених до успішної діяльності в різних сферах економіки, ініціативних та креативних, впевнених у майбутньому молодих українців [1]».

У більшості наукових публікацій увага зосереджена переважно на аналізі фінансової грамотності населення загалом, з акцентом на домогосподарства, молодь або пенсіонерів. Водночас питання фінансової обізнаності підприємців, особливо малого та середнього бізнесу, залишаються менш дослідженими та недостатньо висвітленими у вітчизняній науковій літературі. Така ситуація створює прогалину в дослідницькому полі, адже саме підприємці потребують спеціалізованих фінансових знань для ефективного управління бізнесом в умовах нестабільної економіки та післявоєнної відбудови України.

Також підкреслимо думку, що «Саме підприємницькі структури є джерелом доходу для значної частини населення, а завдяки їх діяльності зменшується рівень безробіття, поліпшується рівень життя людей, а також знижується соціальна напруга [2]», тому саме для підприємців необхідно приділити більше уваги пошуку ефективних інструментів та стратегій фінансової освіти, що допоможуть їм успішно відновити та масштабувати свій бізнес у повоєнний період.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогоднішній день відсутня комплексна системи фінансової освіти для підприємців, обмежені державні та приватні ініціативи у сфері фінансового консультування та відсутня інтеграції фінансових знань у бізнес-освіту, що є серйозними бар'єрами для розвитку підприємництва. Тому постає нагальна потреба у створенні комплексного підходу до розвитку фінансової грамотності підприємців, який включатиме державні освітні програми, податкові та кредитні стимули, доступ до міжнародних фінансових ресурсів та механізмів адаптації бізнесу до ризиків. Впровадження комплексних програм з фінан-

сової грамотності дозволить підприємцям адаптуватися до нових економічних реалій, залучати інвестиції та впевнено розвивати власний бізнес у нестабільних умовах.

Мета статті. Обґрунтування необхідності впровадження комплексного підходу до розвитку фінансової грамотності підприємців в Україні, як ключового інструменту підтримки бізнесу в умовах повоєнного відновлення.

Для досягнення поставленої мети вирішені наступні завдання:

- проаналізувати сучасний стан фінансової грамотності підприємців в Україні та окреслити наявні проблеми й виклики;
- дослідити міжнародний досвід підвищення фінансової грамотності підприємців, включаючи освітні платформи, акселератори та державні програми;
- запропонувати комплексний підхід до розвитку фінансової грамотності підприємців, що включає законодавчі ініціативи, освітні інструменти, цифрові рішення та фінансову підтримку.

Виклад основного матеріалу. В Україні затверджено Національну стратегію розвитку фінансової грамотності до 2030 року (далі – Стратегія), що спрямована на підвищення фінансової обізнаності населення України, зокрема й підприємців, для сприяння економічному зростанню та стабільності країни.

У Стратегії використовується термін "фінансова грамотність", який запропонований Organisation for Economic Co-operation and Development (ОЕСР) [3] та є загальноприйнятим у міжнародній практиці та закріплений у звітах European Commission [4]: «Фінансова грамотність – комплекс знань, вмінь, навичок, ставлення та поведінки людини, потрібних для ухвалення обґрунтованих фінансових рішень і для досягнення в результаті особистого фінансового добробуту [5]».

Також в Стратегії зазначено, що: «Розвиток фінансової грамотності – важливе завдання в контексті євроінтеграційних прагнень українського суспільства, закріплених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, що, зокрема, стосується слідування європейським цінностям та досягнення європейських соціальних стандартів якості життя [5]».

Реалізація Стратегії «одночасно сприятиме виконанню верхньорівневих державних стратегічних документів, гармонізації та синхронізації [5]», один з яких: «Національна економічна стратегія на період до 2030 року, стратегічний напрям 17 "Підприємництво (розвиток підприємництва)" [5]». Також реалізація Стратегії здійснюватиметься за п'ятьма стратегічними цілями, одна з яких це "Фінансово обізнані підприємці", де: «одним із першочергових завдань є розроблення рамки фінансових компетентностей підприємців України. Також заплановані заходи зі зростання обізнаності підприємців-

початківців та представників малого бізнесу про фінансові послуги та про інструменти ринків капіталу, обачне використання яких сприятиме розвитку бізнесу [5]».

Запит на підвищення рівня фінансової грамотності підприємців, також представлений в Стратегії: «Окремим напрямом підвищення рівня фінансової грамотності населення України повинна бути просвітницька робота з населенням, яке бажає займатися підприємництвом. Окремо потрібно зазначити ветеранів російсько-української війни. За результатами опитування, проведеного Українським ветеранським фондом, понад 60% ветеранів та діючих військових хотіли б у майбутньому займатися підприємництвом, тому підвищення фінансових компетентностей допоможе їх ефективнішій реінтеграції та успішному започаткуванню власної справи [5]».

Зі сторони Міністерства освіти і науки України у 2021 році анонсовано дисципліну "Підприємництво і фінансова грамотність", яку обов'язково з 2025 року вивчатимуть школярі, які навчаються за програмою Нової української.

Все вище сказане підкреслює кореляцію між розвитком фінансової грамотності населення, підвищенням рівня їх підприємницьких ініціатив та майбутнім повоєнним відновленням економіки України.

Відповідно до Рекомендацій з фінансової грамотності Ради Організації економічного співробітництва та розвитку пропонується також розвивати фінансову грамотність «Мікро- та малих підприємців, шляхом:

1. Використання фінансової грамотності для підтримки доступу до фінансування, а також зростання та сталого розвитку бізнесу.
2. Зробити фінансову грамотність основним компонентом підтримки, що надається в «єдиних вікнах» для мікро- та малих підприємств, де вони існують.
3. Поєднання фінансової грамотності з доступом до фінансування, наприклад, розглянути можливість зробити відвідування мікро- та малими підприємцями програм фінансової освіти обов'язковою умовою для отримання ними права на участь у програмах державної фінансової підтримки.
4. Використання досвіду та наставницьких можливостей постачальників фінансових послуг та їхніх асоціацій.
5. Підтримка кластерів та мереж мікро- та малих підприємств для передачі та поширення знань, розбудови потенціалу та наставництва [3]».

Проведений аналіз сучасного стану фінансової грамотності підприємців в Україні показав наявність системних проблем у цій сфері, зокрема фрагментарність освітніх ініціатив, обмежений доступ до якісних навчальних ресурсів, а також низький рівень знань щодо управління фінансами, залучення інвестицій та користування банківськими інструментами.

Умови повоєнного відновлення створюють додаткові виклики, такі як зростання фінансових ризиків, необхідність швидкої адаптації до змін, віднов-

лення бізнесу після втрат та забезпечення стабільності в умовах невизначеності. Крім того, значна частина мікро- та малого бізнесу не має досвіду у веденні податкового планування, бюджетування та оцінки фінансової стійкості, що ускладнює їх доступ до кредитів, грантів та інвестицій. Ці проблеми вимагають впровадження комплексного підходу, що поєднує державну політику, освітні ініціативи, цифрові рішення та менторську підтримку, орієнтовану на розвиток фінансових компетентностей саме підприємців.

Фінансова грамотність підприємців є ключовим фактором сталого розвитку бізнесу. У різних країнах світу впроваджуються програми, які допомагають підприємцям покращувати свої фінансові навички. Розглянемо найкращі світові практики в цій сфері (табл. 1).

Таблиця 1

Найкращі світові практики з розвитку фінансової грамотності підприємців

Програма	Основні компоненти програми та інструменти реалізації
<i>1. Державні програми фінансової освіти</i>	
Програма Small Business Administration Learning Center (США) [6]	Надає підприємцям доступ до безкоштовних інтерактивних курсів із фінансового менеджменту, кредитування, оподаткування та бізнес-планування. Курси охоплюють як базові навички ведення бізнесу, так і спеціалізовані теми, такі як доступ до державних грантів, стратегічне планування та управління ризиками. Навчання проводиться у форматі відеоуроків, тестів та практичних завдань, що дозволяє підприємцям застосовувати отримані знання на практиці.
Комісія з цінних паперів та інвестицій Австралії «MoneySmart for Small Business» (Австралія) [7]	Надає підприємцям доступ до навчальних матеріалів із фінансового планування, управління боргами та податкової звітності. Платформа MoneySmart містить інтерактивні інструменти, калькулятори, відеоуроки та керівництва, які допомагають підприємцям оцінювати фінансові ризики та приймати зважені рішення. Також програма пропонує консультації щодо захисту бізнесу від фінансового шахрайства та підвищення фінансової стійкості підприємств.
Європейська програма підтримки підприємців «Erasmus for Young Entrepreneurs» (ЄС) [8]	Надає можливість молодим підприємцям проходити стажування у досвідчених бізнесменів з інших країн. Учасники отримують практичні знання з фінансового управління, бюджетування, оцінки ризиків та залучення інвестицій, що допомагає їм ефективно запускати та розвивати власний бізнес. Окрім наставництва, програма забезпечує грантову підтримку на покриття витрат, що дозволяє підприємцям зосередитися на навчанні та мережевих можливостях у міжнародному бізнес-середовищі.
<i>2. Банківські та корпоративні освітні ініціативи</i>	
Банк Royal Bank of Canada, програма «Financial Literacy Program» (Канада) [9]	Надає підприємцям доступ до навчальних курсів із створення бізнес-плану, управління бюджетом, оптимізації витрат та залучення фінансування. У рамках програми проводяться вебінари, індивідуальні консультації з фінансовими експертами та інтерактивні тренінги, які допомагають підприємцям розвивати стратегічне мислення у фінансовому управлінні. Також RBC пропонує цифрові інструменти для аналізу грошових потоків, що дозволяє підприємцям приймати більш обґрунтовані фінансові рішення.

Програма	Основні компоненти програми та інструменти реалізації
Банк «Barclays», програма «Your enterprise journey» (Велика Британія) [10]	Пропонує підприємцям безкоштовні навчальні модулі з бюджетування, контролю витрат та фінансового планування, допомагаючи їм покращити фінансову стійкість бізнесу. Окрім онлайн-курсів, програма включає живі вебінари, консультації з фінансовими експертами та інтерактивні інструменти для оцінки фінансових ризиків. Особлива увага приділяється фінансовій безпеці та кіберзахисту, навчаючи підприємців розпізнавати шахрайські схеми та ефективно захищати свої фінансові активи.
Deutsche Bank, програма «Financial Literacy Initiative» (Німеччина) [11]	Спрямована на підтримку стартапів через освітні семінари та практичні тренінги з фінансового управління, включаючи касовий потік, бюджетування та фінансове прогнозування. Окрім цього, підприємці отримують знання щодо інвестиційних стратегій, залучення венчурного капіталу та роботи з банківськими фінансовими продуктами. Програма також передбачає персональні консультації з фінансовими аналітиками, які допомагають стартапам розробляти ефективні бізнес-моделі та уникати фінансових ризиків.
<i>3. Онлайн-платформи та мобільні додатки для фінансової грамотності</i>	
Онлайн-платформи «Coursera» [12], «Udemy» та «Khan Academy»	Надають підприємцям доступ до широкого вибору онлайн-курсів із фінансового менеджменту, бухгалтерського обліку, податкового планування та інвестиційних стратегій. Наприклад, курс "Financial Management for Small Businesses" допомагає підприємцям навчитися ефективно управляти грошовими потоками, аналізувати витрати та приймати обґрунтовані фінансові рішення. Курси представлені у форматах відеолекцій, інтерактивних завдань і практичних кейсів, що дозволяє учасникам отримати як теоретичні знання, так і навички їх застосування у реальному бізнесі.
MyMoney.gov (США) [13]	Урядовий ресурс США для підвищення фінансової грамотності, що надає навчальні матеріали та інструменти для підприємців та фізичних осіб. Розроблений для навчання підприємців фінансовому аналізу, управлінню капіталом та стратегічному плануванню. Платформа містить інтерактивні курси, відеоуроки та фінансові симуляції, які допомагають підприємцям приймати обґрунтовані рішення щодо фінансів. Крім того, пропонує інструменти для оцінки фінансового стану бізнесу, що дозволяє підприємцям прогнозувати доходи, керувати витратами та аналізувати інвестиційні можливості.
Zogo Finance [14]	Гейміфікований додаток для навчання фінансовій грамотності, що винагороджує користувачів за проходження модулів. Навчає підприємців фінансовій грамотності через інтерактивні модулі, симуляції та гейміфіковані завдання. Програма охоплює ключові аспекти бюджетування, управління грошовими потоками, інвестування та оцінки фінансових ризиків, дозволяючи підприємцям отримувати практичні навички. Особливістю платформи є реалістичні бізнес-кейси та фінансові тренажери, які допомагають користувачам моделювати фінансові стратегії та ухвалювати ефективні рішення у безризиковому середовищі.
<i>4. Підприємницькі акселератори та менторські програми</i>	
Techstars [15]	Один із провідних акселераторів у світі, який допомагає стартапам розвивати бізнес, зокрема навчає фінансовому управлінню, інвестиціям та бюджетуванню. Спрямований на навчання підприємців основам фінансового управління, кредитування, бухгалтерського обліку та податкового планування. Учасники проходять тренінги, семінари та онлайн-курси, які допомагають їм розуміти фінансові ризики, ефективно керувати грошовими потоками та залучати фінансування. Крім того, програма надає доступ до консультацій з фінансовими експертами, що дозволяє підприємцям адаптувати отримані знання до специфіки власного бізнесу.

Програма	Основні компоненти програми та інструменти реалізації
Founders Institute [16]	Глобальна програма для підприємців, що включає менторські сесії з управління фінансами, залучення інвестицій і побудови сталого бізнесу. Надає підприємцям фінансові консультації, навчальні курси та доступ до інструментів бізнес-аналізу. Програма охоплює управління грошовими потоками, бюджетування, кредитування та податкове планування, допомагаючи малим підприємствам покращити фінансову стійкість. Крім того, організовує вебінари, воркшопи та персональні консультації, що дозволяє підприємцям застосовувати отримані знання безпосередньо у своєму бізнесі.
500 Global (раніше 500 Startups) [17]	Акселератор, що підтримує підприємців по всьому світу та має навчальні модулі з фінансового менеджменту, оцінки ризиків і роботи з венчурними інвестиціями. Підтримує інноваційні стартапи через акселераторські програми, фінансове навчання та доступ до інвесторів. Програми охоплюють управління фінансами, залучення венчурного капіталу, аналіз ризиків та стратегічне планування, допомагаючи стартапам розвиватися в конкурентному середовищі. Крім освітніх модулів, надає менторську підтримку та нетворкінг-можливості, що дозволяє підприємцям налагоджувати зв'язки з потенційними партнерами та інвесторами.
<i>5. Інституційна підтримка та міжнародні ініціативи</i>	
Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), програма «Financial Education Project» [18]	Спрямована на розробку рекомендацій, стратегій та навчальних матеріалів для підвищення фінансової грамотності підприємців у країнах-членах. Ініціатива охоплює дослідження рівня фінансової освіти, розробку національних програм навчання та обмін найкращими практиками між державами. Також OECD співпрацює з урядами, банками та освітніми установами, щоб адаптувати фінансові знання до потреб малого та середнього бізнесу, допомагаючи підприємцям приймати обґрунтовані фінансові рішення.
Міжнародний валютний фонд (IMF), програма «Financial Inclusion Program» [19]	Спрямована на підвищення фінансової грамотності підприємців та розширення їх доступу до банківських послуг, кредитування та цифрових фінансових інструментів. У рамках програми впроваджуються освітні проекти, тренінги та аналітичні дослідження, які допомагають підприємцям краще розуміти фінансові механізми та використовувати їх для розвитку бізнесу. Крім того, IMF співпрацює з урядами та фінансовими установами для розробки політик, що сприяють зниженню бар'єрів у доступі до фінансування малих і середніх підприємств.
Світовий банк, програма «SME Finance Initiative» [20]	Спрямована на підвищення фінансової грамотності підприємців у країнах, що розвиваються, шляхом навчальних курсів, тренінгів та консультацій. Окрім освітніх компонентів, програма сприяє розширенню доступу малих і середніх підприємств до кредитування, співпрацюючи з місцевими банками та інвестиційними фондами. Також ініціатива передбачає розробку фінансових інструментів, грантів і політик, що допомагають підприємцям ефективно керувати фінансами та залучати капітал для розвитку бізнесу.

Міжнародний досвід свідчить, що підвищення фінансової грамотності підприємців є ключовим чинником сталого розвитку малого та середнього бізнесу, особливо в умовах економічних трансформацій. Успішні практики

різних країн демонструють ефективність поєднання освітніх онлайн-платформ (як-от SBA Learning Center у США чи MoneySmart в Австралії), акселераторів та менторських програм (Start-Up Nation Central в Ізраїлі, SIDBI в Індії), а також державних ініціатив і стратегій (OECD, Світовий банк, МВФ), спрямованих на розвиток фінансових навичок підприємців.

Такі програми не лише покращують здатність підприємців управляти фінансами, кредитами та інвестиціями, а й сприяють розширенню доступу до фінансових ресурсів, зниженню ризиків та підвищенню конкурентоспроможності бізнесу. Важливою умовою успішності цих підходів є адаптація навчальних ресурсів до потреб цільових груп, інтерактивність, практична орієнтованість та державна підтримка. Досвід інших країн може стати основою для впровадження аналогічних системних рішень в Україні.

Повоєнне відновлення України потребуватиме активного залучення підприємців до економічного розвитку. Важливо, щоб вони володіли фінансовою грамотністю, що дозволить ефективно управляти ресурсами, залучати інвестиції та адаптувати бізнес до нових умов. Впровадження комплексного підходу до розвитку фінансової грамотності підприємців має включати державні, освітні, фінансові та цифрові ініціативи (рис. 1).

Розглянемо більш детально розділи даного комплексного підходу:

1. Державна підтримка та законодавчі ініціативи:

1.1. Розробка національної програми "Фінансова грамотність для відбудови" має стати одним з основних інструментів підтримки підприємців в Україні в період післявоєнного відновлення. Програма повинна охоплювати основні аспекти фінансового управління, такі як бюджетування, фінансове планування, інвестування та управління грошовими потоками. Важливо, щоб державна програма включала інтеграцію курсів фінансової грамотності до освітніх програм бізнес-шкіл та університетів, створюючи таким чином довгострокову освітню базу для майбутніх підприємців.

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ПІДПРИЄМЦІВ

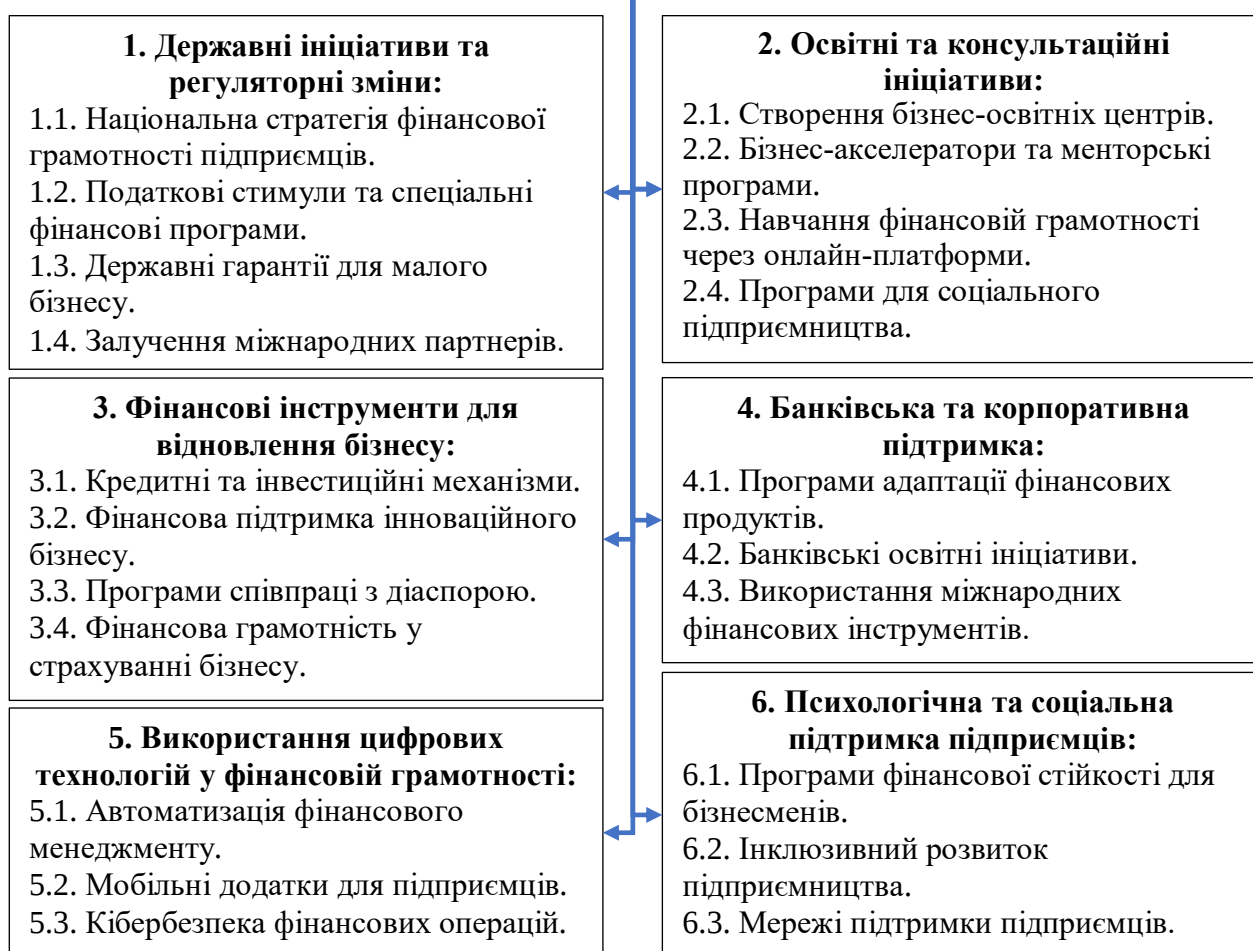

Рис. 1. Комплексний підхід до розвитку фінансової грамотності підприємців в умовах повоєнного відновлення України
Джерело: складено на основі власних спостережень та джерел [6-20].

1.2. Для стимулювання підприємницької активності та підтримки бізнесу в процесі відновлення країни необхідно запровадити пільгове оподаткування для підприємств, що займаються відбудовою після війни. Це дозволить підприємцям зменшити податкове навантаження в умовах економічної нестабільності, стимулюючи інвестиції в нові проекти та розвиток бізнесу. Програми рефінансування боргів підприємців, які постраждали від війни, також є важливим кроком для їхньої стабілізації та відновлення фінансової незалежності.

1.3. Однією з важливих складових програми фінансової грамотності має стати створення окремих ініціатив для ветеранів та внутрішньо переміщених осіб. Такі програми повинні включати навчальні курси з бізнес-планування,

кредитування та інвестування, щоб допомогти цим групам не лише відновити свої фінанси, але й розпочати власний бізнес.

1.4. Для досягнення сталого розвитку фінансової грамотності підприємців важливо залучити міжнародних партнерів, таких як Європейський Союз, Світовий банк та Міжнародний валютний фонд. Підписання угод з цими організаціями дозволить залучити додаткові ресурси для підтримки програм фінансової освіти в Україні. Спільні проекти та тренінги з міжнародними партнерами допоможуть підприємцям отримати цінні знання та досвід для відновлення та розвитку своїх підприємств у післявоєнний період.

2. Освітні та консультаційні ініціативи:

2.1. Розвиток регіональних центрів фінансової грамотності для підприємців дозволить забезпечити доступ до необхідних знань і навичок для ефективного ведення бізнесу на місцевому рівні. Такі центри повинні включати навчальні програми з управління ризиками, інвестування та ведення фінансової звітності, що є ключовими аспектами для стабільності бізнесу в умовах економічної невизначеності.

2.2. Запуск менторських програм за підтримки досвідчених підприємців та міжнародних експертів стане важливим кроком у розвитку фінансової грамотності. Ментори можуть надати підприємцям не тільки теоретичні знання, а й практичні поради з управління фінансами, планування бюджету, залучення інвестицій та мінімізації фінансових ризиків.

2.3. Удосконалення державної EdTech-платформи «Дія. Освіта», яка пропонує курс «Фінансова грамотність для підприємців», що є важливим інструментом для підвищення фінансової грамотності підприємців в Україні. Платформа повинна адаптувати курс до сучасних потреб підприємців малого та середнього бізнесу в умовах повоєнного відновлення, з акцентом на практичне застосування знань.

2.4. Особливу увагу слід приділяти підприємцям, які працюють у сфері соціального підприємництва, оскільки для них важливо поєднувати фінансову стабільність із соціальними цілями. Навчання фінансовому плануванню для бізнесу з соціальною місією дозволить таким підприємцям краще розуміти, як ефективно керувати фінансами, не втрачаючи з поля зору своїх соціальних цілей.

3. Фінансові інструменти для відновлення бізнесу:

3.1. Для підтримки малого та середнього бізнесу в умовах післявоєнного відновлення важливо відновити пільгове кредитування. Державні програми з пільговим кредитуванням дозволять підприємцям отримувати необхідні фінансові ресурси для відновлення бізнесу та розширення виробничих потужностей. Створення державного фонду гарантування кредитів для підприємців знизить ризики для фінансових установ та стимулюватиме банки надавати кредити малим підприємствам.

3.2. Для розвитку інноваційних галузей, які здатні прискорити відновлення країни, потрібно створити грантові програми для стартапів у сферах відбудови та технологій.

3.3. Українська діаспора є важливим джерелом фінансової підтримки для економіки України. Залучення українських громадян за кордоном як інвесторів у відновлення економіки дозволить спрямувати кошти в стратегічно важливі галузі. Програми співпраці з діаспорою повинні включати спрощені механізми краудфандингу та залучення благодійних коштів, що дозволить залучити малий та середній бізнес до процесу відбудови через невеликі, але численні фінансові внески.

3.4. У ситуаціях післявоєнного відновлення бізнеси стикаються з численними фінансовими ризиками, такими як катастрофи, форс-мажори та зміни в ринковій ситуації. Освіта щодо страхування бізнесу від цих ризиків є важливою частиною фінансової грамотності підприємців.

4. Банківська та корпоративна підтримка:

4.1. У післявоєнний період важливо створити гнучкі кредитні лінії для підприємців, що дозволяють відтермінувати виплати або рефінансувати борги. Це дасть можливість малому та середньому бізнесу зберігати фінансову стабільність, не стикаючись з проблемами ліквідності через відсутність достатніх коштів для погашення заборгованості.

4.2. Для підвищення фінансової грамотності підприємців банківські установи повинні запускати онлайн-курси з управління кредитами, фінансового аналізу та освоєння грантових можливостей. Це дозволить підприємцям не тільки розібратися в основах фінансового менеджменту, а й отримати знання, необхідні для ефективного використання фінансових інструментів для розвитку бізнесу.

4.3. Для підтримки підприємців, особливо тих, хто працює в умовах відновлення після війни, потрібно проводити навчання щодо залучення іноземних інвестицій, грантів та донорської допомоги. Навчання практичним кейсам з виходу на міжнародні ринки та використання валютних операцій дасть підприємцям інструменти для диверсифікації їхніх доходів і забезпечення бізнесу додатковими джерелами фінансування.

5. Використання цифрових технологій:

5.1. Розробка українського EdTech-додатку для підприємців дозволить створити платформу, яка включає онлайн-курси, калькулятори фінансових рішень та інтерактивні модулі для вивчення основ фінансового менеджменту. Такий додаток стане зручним інструментом для підприємців, оскільки дозволяє отримувати знання без необхідності відвідувати навчальні заклади.

5.2. Важливо навчити підприємців використовувати сучасні технології для автоматизації фінансового управління, такі як CRM-системи та ERP-

платформи, що допоможуть ефективно керувати фінансами та бізнес-процесами. Онлайн-інструменти для розрахунку Cash Flow та управління бюджетом забезпечать підприємцям точну картину їх фінансового становища та дозволять своєчасно реагувати на зміни.

5.3. Забезпечення безпеки фінансових операцій є критично важливим для підприємців, особливо в умовах зростання цифрових загроз. Освітні курси для підприємців з кібербезпеки допоможуть їм зрозуміти, як захистити свої електронні платежі та мінімізувати ризик фінансового шахрайства.

6. Психологічна та соціальна підтримка підприємців:

6.1. Фінансова стійкість підприємців залежить не лише від їхніх знань, а й від здатності долати кризові ситуації, зберігати спокій та ухвалювати виважені рішення. Програми психологічної підтримки у кризових умовах допоможуть підприємцям справлятися зі стресом, викликаним економічною нестабільністю, воєнними викликами чи фінансовими труднощами.

6.2. Розвиток підприємництва має враховувати рівні можливості для всіх, тому важливо створювати фінансові програми для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та жінок-підприємців. Це передбачає спрощений доступ до кредитування, грантових програм і податкових пільг, які допоможуть цим категоріям розпочати або відновити свій бізнес.

6.3. Спільноти підприємців відіграють ключову роль у поширенні фінансових знань, обміні досвідом та взаємопідтримці. Створення професійних мереж дозволить бізнесменам отримувати цінні поради, знаходити партнерів та обговорювати актуальні фінансові виклики. Проведення бізнес-форумів, майстер-класів та зустрічей із фінансовими експертами сприятиме підвищенню фінансової грамотності, що, своєю чергою, допоможе підприємцям ефективніше управляти своїми фінансами та уникати поширених помилок у веденні бізнесу.

Запропонований комплексний підхід до розвитку фінансової грамотності підприємців має потенціал значно покращити фінансові навички та здатність до управління бізнесом у відновлювальний період. Законодавчі ініціативи, зокрема створення національних програм фінансової грамотності, повинні стати основою для інституційної підтримки бізнесу. Освітні інструменти, такі як онлайн-курси, менторські програми та бізнес-акселератори, сприятимуть розвитку підприємницьких навичок у фінансовому менеджменті, управлінні ризиками та залученні інвестицій.

Цифрові рішення, зокрема інтеграція фінансових калькуляторів, чат-ботів та автоматизованих платформ для управління фінансами, надаватимуть підприємцям доступ до необхідної інформації та інструментів у реальному часі. Фінансова підтримка через державні гранти, пільгове кредитування та спеціалізовані програми для постраждалих від війни підприємців, забезпечить

необхідні ресурси для розвитку та відновлення бізнесу. Такий підхід дозволить створити стійке середовище для малого та середнього бізнесу, забезпечуючи їм доступ до навчання, фінансових інструментів та можливостей для відновлення і розвитку.

Отже, лише комплексний і системний підхід до розвитку фінансової грамотності, поєднаний із державною підтримкою, міжнародним партнерством та сучасними освітніми технологіями, допоможе українським підприємцям адаптуватися до нових економічних реалій, розширити свої можливості та сприяти економічному зростанню країни в умовах повоєнного відновлення. Також це підтверджує Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року: «Зростання фінансової грамотності підприємців сприятиме швидшому повоєнному відновленню та розвитку економіки України [5]». Тому в новій її редакції варто врахувати міжнародний досвід підвищення фінансової грамотності підприємців, включаючи освітні платформи, акселератори та державні програми, а також комплексно розширити підходи до розвитку фінансової грамотності підприємців, що можуть включати законодавчі ініціативи, освітні інструменти, цифрові рішення та фінансову підтримку.

Висновки:

1. Розвиток фінансової грамотності сприятиме ефективнішому управлінню бізнесом, підвищенню фінансової стійкості підприємців та прискоренню економічного відновлення країни. Навички бюджетування, оптимізації витрат, управління кредитами та інвестиціями дозволять підприємцям уникати фінансових ризиків і забезпечувати стабільний розвиток своїх компаній.

2. Освічені підприємці зможуть ефективніше залучати фінансування через державні гранти, пільгове кредитування, міжнародні інвестиції та краудфандингові платформи. Спрощення механізмів фінансування та навчання роботі з банківськими продуктами підвищать рівень довіри кредитних установ до малого бізнесу, що сприятиме його розширенню.

3. Завдяки фінансовій освіті підприємці зможуть більш ефективно виходити на міжнародні ринки, залучати партнерів та адаптувати свої бізнес-моделі до глобальних економічних умов. Використання сучасних фінансових інструментів та цифрових технологій сприятиме підвищенню продуктивності та ефективності управління бізнесом.

4. Окремі освітні програми для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, жінок-підприємців та осіб з інвалідністю сприятимуть їхній економічній інтеграції та створенню нових робочих місць. Це сприятиме зменшенню соціально-економічної нерівності та посиленню соціальної згуртованості в країні.

5. Фінансова грамотність допоможе підприємцям краще управляти ризиками, захищати бізнес від фінансових криз та шахрайства, а також

впроваджувати механізми страхування бізнесу. Це дозволить забезпечити стабільність підприємств навіть у складних економічних умовах.

6. Формування мереж підтримки підприємців, обмін досвідом, менторські програми за участі досвідчених бізнесменів та міжнародних експертів сприятимуть розвитку малого та середнього бізнесу. Освітні заходи, форуми та акселераторські програми допоможуть підприємцям знайти партнерів, отримати корисні знання та застосовувати їх на практиці.

7. Впровадження EdTech-платформ, мобільних додатків та онлайн-курсів дозволить підприємцям у будь-якому регіоні країни отримати доступ до актуальних знань у сфері фінансів. Використання CRM-систем, ERP-платформ та онлайн-банкінгу сприятиме автоматизації бізнес-процесів і підвищенню ефективності управління.

Завдяки комплексному підходу до фінансової грамотності підприємців Україна отримає сильний малий і середній бізнес, який стане основою економічного відновлення країни. У довгостроковій перспективі це сприятиме створенню нових робочих місць, зростанню рівня доходів населення, залученню іноземних інвестицій та посиленню позицій України на глобальних ринках. Впровадження такого підходу дозволить не лише адаптувати бізнес до викликів сьогодення, а й зробить українських підприємців більш фінансово незалежними, конкурентоспроможними та готовими до майбутніх економічних викликів.

Література:

1. Коваль С., Мельничук Ю. Фінансова грамотність домогосподарств України: сучасний стан та перспективи підвищення. Світ фінансів. 2024. №3 (80). URI: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/52603>
2. Сергійчук С. І., Сергійчук С. Д. Сучасні виклики і перспективи для розвитку вітчизняного підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Економіка та суспільство. 2024. № 63. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4110>
3. Organisation for Economic Co-operation and Development (2020). OECD Council Recommendation on Financial Literacy. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461>.
4. European Commission (2021). Report on the results of the feasibility assessment for the development of a financial competence framework in the EU. URL: https://finance.ec.europa.eu/document/download/8b504dd6-3bef-479f-872d-72105f0bb058_en?filename=210408-report-financialcompetence-framework_en.pdf.
5. Постанова «Про затвердження Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 року» від 1 травня 2024 року N 542. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KL240265>
6. Program «SBA Learning Platform». U.S. Small Business Administration. – URL: <https://www.sba.gov/sba-learning-platform>
7. Program «MoneySmart for Small Business». Australian Securities and Investments Commission. – URL: <https://moneysmart.gov.au>

8. Program «Erasmus for Young Entrepreneurs». European Union. – URL: <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu>
9. Program «Financial Literacy Program». Royal Bank of Canada. – URL: <https://www.rbcwealthmanagement.com/en-ca/solutions/financial-literacy>
10. Program «Your Enterprise Journey». Barclays Bank UK. – URL: <https://barclayslife.skills.com/i-want-to-develop-my-enterprise-and-business-skills/school/your-enterprise-journey/>
11. Deutsche Bank – Fun Finance for Better Loyalty With SmartFinance. LinkedIn Corporation. – URL: <https://www.linkedin.com/pulse/15-deutsche-bank-fun-finance-better-fsaof/>
12. Курси фінансового менеджменту онлайн. Coursera Inc. – URL: <https://www.coursera.org/courses?query=financial%20management>
13. An official website of the United States Government «MyMoney». – URL: <https://www.mymoney.gov>
14. Офіційний сайт «Zogo Finance». – URL: <https://zogofinance.com>
15. Офіційний сайт «Techstars». – URL: <https://www.techstars.com>
16. Офіційний сайт «Founders Institute». – URL: <https://fi.co>
17. Офіційний сайт «500 Global». – URL: <https://500.co>
18. Financial education. Organisation for Economic Co-operation and Development. – URL: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/financial-education.html>
19. Financial Development and Financial Inclusion. International Monetary Fund. – URL: <https://www.imf.org/en/Capacity-Development/Training/ICDTC/Courses/FDFI>
20. Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance. World Bank Group. – URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/sme/finance>

References:

1. Koval S., Melnychuk Yu. (2024). Finansova hramotnist domohospodarstv Ukrainy: suchasnyi stan ta perspektyvy pidvyshchennia [Financial Literacy of Ukrainian Households: Current Status and Prospects for Improvement]. *Svit finansiv* [The world of finance], vol. 3 (80). [in Ukrainian]. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/52603>
2. Serhiychuk S., Serhiychuk D. (2024). Suchasni vyklyky i perspektyvy dlia rozvytku vitchyznianoho pidpriemnytstva v umovakh viiny i povoiennoho vidnovlennia [Current Challenges and Prospects for the Development of Domestic Entrepreneurship in the Context of War and Postwar Reconstruction]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], vol. 63. [in Ukrainian]. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4110>
3. Organisation for Economic Co-operation and Development (2020). OECD Council Recommendation on Financial Literacy. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461>.
4. European Commission (2021). Report on the results of the feasibility assessment for the development of a financial competence framework in the EU. URL: https://finance.ec.europa.eu/document/download/8b504dd6-3bef-479f-872d-72105f0bb058_en?filename=210408-report-financialcompetence-framework_en.pdf.
5. Postanova «Pro zatverdzhennia Natsionalnoi stratehii rozvytku finansovoi hramotnosti do 2030 roku» [Resolution «On Approval of the National Strategy for the Development of Financial Literacy until 2030»] (01.05.2024, N 542). National Securities and Stock Market Commission. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KL240265>
6. Program «SBA Learning Platform». U.S. Small Business Administration. – URL: <https://www.sba.gov/sba-learning-platform>
7. Program «MoneySmart for Small Business». Australian Securities and Investments Commission. – URL: <https://moneysmart.gov.au>

8. Program «Erasmus for Young Entrepreneurs». European Union. – URL: <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu>
9. Program «Financial Literacy Program». Royal Bank of Canada. – URL: <https://www.rbcwealthmanagement.com/en-ca/solutions/financial-literacy>
10. Program «Your Enterprise Journey». Barclays Bank UK. – URL: <https://barclayslife.skills.com/i-want-to-develop-my-enterprise-and-business-skills/school/your-enterprise-journey/>
11. Deutsche Bank – Fun Finance for Better Loyalty With SmartFinance. LinkedIn Corporation. – URL: <https://www.linkedin.com/pulse/15-deutsche-bank-fun-finance-better-fsaof/>
12. Kursy finansovoho menedzhmentu onlain [Financial management courses online]. Coursera Inc. – URL: <https://www.coursera.org/courses?query=financial%20management>
13. An official website of the United States Government «MyMoney». – URL: <https://www.mymoney.gov>
14. Official website «Zogo Finance». – URL: <https://zogofinance.com>
15. Official website «Techstars». – URL: <https://www.techstars.com>
16. Official website «Founders Institute». – URL: <https://fi.co>
17. Official website «500 Global». – URL: <https://500.co>
18. Financial education. Organisation for Economic Co-operation and Development. – URL: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/financial-education.html>
19. Financial Development and Financial Inclusion. International Monetary Fund. – URL: <https://www.imf.org/en/Capacity-Development/Training/ICDTC/Courses/FDFI>
20. Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance. World Bank Group. – URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/smefinance>

Журнал

Наукові перспективи

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»)*

Випуск № 4(58) 2025

Підписано до друку 29.04.2025 р.
Формат 60х90/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2. Наклад 100 прим.

*Видавець: Громадська наукова організація
«Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»
Свідоцтво серія ДК No4957 від 18.08.2015 р.,
Андріївський узвіз, буд. 11, оф 68, м. Київ, 04070.*